



Slavistica Vilnensis
ISSN: 2351-6895
ISSN: 2424-6115
vincas.grigas@leidykla.vu.lt
Vilniaus Universitetas
Lituania

Pol. zielony a lit. žalias: prototypy i konotacje

Ušinskienė, Viktorija

Pol. zielony a lit. žalias: prototypy i konotacje

Slavistica Vilnensis, vol. 67, núm. 1, 2022

Vilniaus Universitetas, Lituania

Disponible en: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=692473584009>

DOI: [https://doi.org/10.15388/SlavViln.2022.67\(1\).87](https://doi.org/10.15388/SlavViln.2022.67(1).87)



Esta obra está bajo una Licencia Creative Commons Atribución 4.0 Internacional.

Pol. zielony a lit. žalias: prototypy i konotacje

Polish zielony and Lithuanian žalias: Prototypes and Connotations

Lenk. zielony ir liet. žalias: prototipai ir konotacijos

Viktorija Ušinskienė viktorija.usinskiene@flf.vu.lt

Universytet Wileński, Lituania

 <https://orcid.org/0000-0001-9070-8659>

Slavistica Vilnensis, vol. 67, núm. 1, 2022

Vilniaus Universitetas, Lituania

Recepción: 15 Mayo 2022

Aprobación: 15 Junio 2022

DOI: [https://doi.org/10.15388/SlavViln.2022.67\(1\).87](https://doi.org/10.15388/SlavViln.2022.67(1).87)

Redalyc: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=692473584009>

Streszczenie: W artykule są przedstawione wyniki kontrastywnej analizy semantycznej polskiego leksemu zielony i jego litewskiego odpowiednika žalias. Analiza oparta na metodologii R. Tokarskiego oraz K. Waszakowej ma na celu porównanie typowych dla obu języków połączeń wymienionych nazw z klasami różnych obiektów, w tym — ustalenie referencji prototypowych oraz znaczeń konotacyjnych. W trakcie badań brane były pod uwagę połączenia zarówno utrwalone, jak i swobodne. Badania ujawniły, że w obu językach barwa zielona interpretowana jest przede wszystkim jako kolor trawy lub innych roślin, jednak dla niektórych odcieni ZIELENI za wzorzec prototypowy uznać można zabarwienie minerałów, takich jak szmaragd, malachit i pod. Wspólne odniesienia prototypowe wyraźnie motywują podobne wartości symboliczne i kulturowe. Pol. zielony i lit. žalias mają porównywalne zakresy użycia oraz rozwijają dosyć zbieżne znaczenia konotacyjne, których jednak w języku litewskim jest nieco więcej. W obydwu językach prototypowe skojarzenie z zielenią roślinną rozwija następujące znaczenia konotacyjne: ‘świeży’, ‘młody’, ‘niedojrzały’, ‘niedoświadczony’, ‘zdrowy, ekologiczny’. Zarówno w polskim, jak i w litewskim niektóre odcienie zieleni mogą konotować nie tylko nacechowanie pozytywne, ale też ujemne, oparte na skojarzeniu ze światem pozaziemskim, chtonicznym lub też z chorobą i śmiercią. Natomiast charakterystyczne dla lit. žalias konotacje ‘surowy, nieprzetworzony’ oraz ‘ładny, przyjemny’ w stosunku do pol. zielony przejawiają się raczej sporadycznie. Wyłącznie w języku litewskim występuje konotacja ‘silny, mocny’. Trzeba więc uznać, iż spektrum semantyczne nazwy litewskiej jest nieco szersze niż jej odpowiednika polskiego.

Słowa kluczowe: barwa zielona, prototypy i konotacje semantyczne, analiza konfrontatywna.

Abstract: The paper presents the results of a contrastive semantic analysis of the Polish lexeme *zielony* ‘green’ and its Lithuanian equivalent *žalias*. The research based on the methodology of R. Tokarski and K. Waszakowa is aimed at comparing the collocability of Pol. *zielony* / Lith. *žalias* with names of various objects and phenomena (both in the literal and figurative senses), including the identification of the prototype references and connotative meanings. The analysis has illustrated that in both languages, ‘green’ is interpreted primarily as the color of grass or other plants, but for some shades of green, the color of certain minerals (such as emerald or malachite) can be considered a prototype pattern. Common prototypical references clearly motivate similar symbolic and cultural values of Polish and Lithuanian terms. Pol. *zielony* / Lith. *žalias* have similar ranges of use and develop quite convergent connotative meanings, of which there are slightly more in Lithuanian. In both languages, the prototype association with the green of young plants creates the following connotational meanings: ‘young’, ‘fresh’, ‘unripe’, ‘immature’, ‘inexperienced’, ‘healthy’, ‘ecological’. Both in Polish and in Lithuanian, some shades of green can connote not only positive but also negative

characterizations, based on associations with the chthonic world or with disease and death. However, such connotations as 'raw, uncooked' and 'nice, pleasant' are more typical for the Lithuanian language, since in Polish they are rather sporadic. Only in Lithuanian there is the connotation 'strong, powerful'. Therefore, it must be recognized that the semantic spectrum of the Lith. *žalias* is wider than the semantics of its Polish equivalent.

Keywords: green color, semantic prototypes and connotations, contrastive analysis.

Summary: Straipsnyje pateikiami lenkų kalbos leksemos *zielony* ir jos lietuviško atitikmens *žalias* kontrastyvinės semantinės analizės rezultatai. Tyrimas pagrįstas R. Tokarskio ir K. Waszakowos metodologija, kuria vadovaujantis siekiama palyginti žalumo pavadinimų derinimą su skirtingais objektais, nurodant semantinius prototipus ir konotacines reikšmes. Nagrinėjami tiek laisvieji, tiek pastovūs žodžių junginiai. Atlikta analizė rodo, kad lenk. *zielony* ir liet. *žalias* prototipinės referencijos yra panašios, bet konotacijų lygmeniu pastebima tam tikrų skirtumų. Abiejose kalbose žalumas visų pirma interpretuojamas kaip žolės ar kitų augalų spalva, tačiau kai kuriuose kontekstuose analizuojamų terminų prototipais galima laikyti tokių mineralų, kaip antai smaragdas, malachitas ir pan., atspalvius. Bendros prototipinės referencijos motyvuoja simbolinių ir kultūrinių analogijų atsiradimą. Lenk. *zielony* ir liet. *žalias* turi panašius vartosenos diapazonus ir semantines konotacijas, kurių vis dėlto lietuvių kalboje yra šiek tiek daugiau. Abiejose kalbose prototipo sąsaja su žalia augmenija plėtoja tokias konotacines reikšmes: 'šviežias', 'jaunas', 'neprinokęs', 'nesubrendęs', 'nepatyręs', 'sveikas', 'ekologiškas'. Tiek lenkų, tiek lietuvių kalbose kai kurie žalumo atspalviai gali turėti ne tik teigiamų, bet ir neigiamų konotacijų, pagrįstų asociacija su nežemišku, chtonišku pasauliu arba su ligomis ir mirtimi. Tada būdingos lietuvių terminui konotacijos 'žalias, neapdorotas' ir 'gražus, malonus' lenkų kalboje pasirodo gana sporadiškai. Tik lietuvių kalboje atskleista konotacija 'stiprus, tvirtas'. Taigi reikia pripažinti, kad liet. *žalias* semantinis spektras yra šiek tiek platesnis nei jo lenkiško atitikmens.

Keywords: žalia spalva, semantiniai prototipai ir konotacijos, kontrastyvinė analizė.

1. Wstęp

Postrzeganie kolorów uwarunkowane jest nie tylko biologicznie¹, lecz też kulturowo: w różnych kulturach proces językowej kategoryzacji barw może przybierać odmienny charakter, co powoduje aktualność badań konfrontatywnych w zakresie nazewnictwa kolorystycznego [Tokarski 1995 (2004); Waszakowa 2000a, 2000b; Wierzbicka 1999].

W ramach artykułu zostaną przedstawione wyniki kontrastywnej analizy semantycznej polskiego leksemu *zielony* i jego litewskiego odpowiednika *žalias*. Analiza oparta na metodologii R. Tokarskiego [1995 (2004)] oraz K. Waszakowej [2000a, 2000b]² ma na celu porównanie typowych dla obu języków połączeń wymienionych nazw z klasami różnych obiektów, w tym — ustalenie referencji prototypowych oraz znaczeń konotacyjnych.

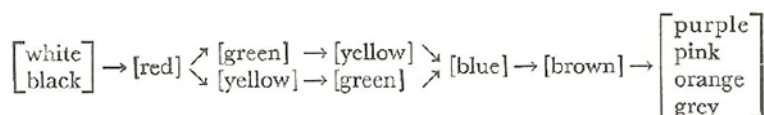
Artykuł stanowi pierwszą próbę porównania nazw zieleni w języku polskim a litewskim³. W trakcie badań brane były pod uwagę połączenia różnego typu — zarówno utrwalone, jak i swobodne. Obok materiału ze słowników i korpusów polskich i litewskich wykorzystane zostały dane internetowe, a także materiały niektórych opracowań naukowych.

2. Miejsce ZIELENI w systemie kolorów

Z punktu widzenia kolorometrii barwa zielona stanowi melanż odcieni zimnych a ciepłych, ponieważ fizycznie różne odcienie zieleni można uzyskać przez połączenie odpowiednich proporcji barwnika niebieskiego (czyli zimnego) i żółtego (czyli ciepłego). Z tego powodu zieleń zaliczana jest do grupy tzw. *barw mieszanych*, obok koloru brązowego, pomarańczowego, fioletowego i różowego [Tokarski 2004, 19].

W klasyfikacji lingwistycznej zaproponowanej przez badaczy amerykańskich B. Berlina i P. Kaya [1969] nazwy zieleni należą do zbioru tzw. *podstawowych nazw barw*, za które uznaje się wyrazy monoleksemiczne, synchronicznie niemotywowane, o szerokim zakresie łączliwości. Wchodzą one w zakres słownictwa podstawowego i są wyraziste psychologicznie (*psychologically salient*), co oznacza, że użytkownicy języka bez trudu identyfikują nazwy kolorów z odpowiadającymi im prototypowymi wzorcami [Berlin, Kay 1969, 5–7]. Według A. Wierzbickiej referencje prototypowe, czyli naturalne punkty odniesienia podstawowych nazw barw (takie, jak np. słońce, ogień, dzień i noc, niebo i ziemia), mogą być rozpatrywane jako „uniwersalia ludzkiego doświadczenia” [Wierzbicka 1990, 99].

Według B. Berlina i P. Kaya wyodrębnione według powyższych kryteriów nazwy barw podstawowych tworzą ewolucyjny szereg, w którym każdy termin ma dokładnie wyznaczoną pozycję, co ilustruje następujący schemat:



[Berlin, Kay 1969, 7]

Ze schematu wynika, że badacze amerykańscy uznają ZIELEŃ za jedną z sześciu prymarnych barw w zbadanych przez nich (prawie stu) językach. W hierarchii implikacyjnej, odbijającej kolejność powstania nazw kolorystycznych, barwa zielona (razem z żółtą) została umieszczona na trzecim miejscu po BIELI, CZERNI i CZERWIENI. Oznacza to, że jeśli w danym języku istnieje leksem nazywający ZIELEŃ, to funkcjonują w nim już leksemy określające BIEL, CZERŃ oraz CZERWIEN, natomiast nazwy barw umieszczonych po prawej stronie schematu pojawiły się w językach naturalnych później niż leksemy na oznaczenie ZIELENI.

R. Tokarski określa ZIELEŃ jako barwę szczególną, ponieważ psychofizyczny odbiór oraz symbolika tego koloru, łączącego w sobie „ciepło wiosny i chłód cienia” [Tokarski 2004, 19], oparte są na pewnej ambiwalencji. Z jednej strony ZIELEŃ kojarzona z żywotnością i siłą roślin zawiera w sobie idee wiecznego trwania, symbolizując w sztuce sakralnej odradzanie się życia duchowego oraz raj z jego wszechświatowym drzewem życia [Libera 1987, 125–126]⁴. Z drugiej zaś strony w wierzeniach ludowych barwa zielona symbolizuje też siły

chtoniczne, świat obcy, leśny i demoniczny przeciwstawiony nierzadko światu ludzkiemu: w tekstach folklorystycznych demony — rusalki, wilły, topielce, wodniki — mają zielone oczy, włosy i stroje [Moszyński 1967, 609–612]. Ich powierzchowność określa stan pośredni pomiędzy kategoriami ŻYCIE — ŚMIERĆ, zapewniający im bardzo długie trwanie w tym „sposobie życia” [Libera 1987, 126].

3. Odniesienia prototypowe

Badania lingwistyczne dowodzą, że w wielu językach odniesieniem prototypowym nazw ZIELENI, czyli najbardziej typowym wzorcem, jaki nazwa ta przywołuje w świadomości mówiących, jest świat roślinny [Wierzbicka 1996, 307]. Nie są wyjątkiem też języki polski i litewski [Tokarski 2004, 19; Gudavičius 2007, 36]. W obydwu językach przymiotniki *zielony* / *žalias* określane są w słownikach przede wszystkim jako ‘mający barwę świeżej trawy’ [ISJP; DLKŽe]. O prototypowej funkcji odcienia kielkującej roślinności świadczą też więzi etymologiczne obydwu wyrazów: zarówno pol. *zielony* / *zieleń* — lit. *žalias* / *žaluma*, jak i pol. *ziele* / *zióło* — lit. *žolė* ‘trawa’ wywodzą się z pie. **ghel-* o podobnej semantyce⁵ [SEBr 653; SEJL 772, 776, 791].

Skojarzenie z roślinami przejawia się w rozpowszechnionych konstrukcjach porównawczych, por.: pol. *zielony jak trawa*, *młode liście*, *choina* — lit. *žalias kaip žolė*, *jauni medžio lapai*, *egle* itp. Nic więc dziwnego, że w obu językach istnieje ogromna ilość przykładów, w których przymiotniki *zielony* / *žalias* używane są w stosunku do roślin, por.: pol. *zielone łąki*, *zielony las* — lit. *žalios pievos*, *žalias miškas* i pod. [ISJP; DLKŽe]; pol. *Sadzawka pokryta była zieloną rzęsą* (Tvenkinys buvo apaugęs žalia plūdena — V.U.⁶); *Na zielonej leszczynie ptaszek śpiewa ptaszyni* (Žaliame lazdyne paukštelis gieda paukštelei) [ISJP II, 1343] — lit. *Žaliosios žolelės rasą kelia* (Zielona trawa podnosi rosę); *Žalioje girelėje gegutė kukavo* (Kukułka kukała w zielonym gaju) [LKŽe] i in.

Rozwój znaczenia prototypowego odbija się między innymi w łączliwości nazw kolorystycznych z różnymi klasami obiektów, która jest przedstawiona dalej.

4. Łączliwość z nazwami artefaktów i obiektów naturalnych

4.1. Nazwy artefaktów motywowane zieloną barwą obiektu

Nazwy *zielony* . *žalias* charakteryzują się szerokim zakresem łączliwości z nazwami artefaktów, do których należą m.in. takie kategorie, jak: budynki i ich części (*zielony domek* . *žalias namelis*), środki lokomocji (*zielony samochód* . *žalias automobilis*), meble (*zielona kanapa* . *žalia sofa*), tekstylia i ubrania (*zielona sukienka* . *žalia suknelė*) oraz inne artykuły codziennego użytku (np. *zielony ołówek* / *długopis* / *zeszyt* — *žalias pieštukas* / *tušinukas* / *sąsiuvinis* itp.).

Obok przytoczonych połączeń swobodnych, w których ZIELEŃ nie jest atrybutem stałym, istnieją oznaczenia artefaktów, dla których barwa ta jest cechą typową lub stałą. Należą do nich m.in. takie określenia, jak: *zielone światło* — *žalia šviesa*, *zielona herbata* — *žalioji arbata*, *zielone sukno* — *žalia gelumbė* [LKŽe; SFJP II, 833; WSJPe; SJPDē]. Zakres semantyczny podobnych wyrażen może się różnić, np. kolokacje *zielona karta* — *žalioji korta* w obydwu językach mogą oznaczać dokument, który uprawnia do legalnego mieszkania w Stanach Zjednoczonych, ale tylko w polszczyźnie tak się nazywa również międzynarodowa polisa ubezpieczeniowa samochodu. Polska kolokacja *zielony stół* (*.stól*) może nie tylko wskazywać na odpowiedni kolor mebla, ale też oznacza ‘stół do gry w karty obity zielonym suknem, służącym do zapisywania kredą rezultatów gry’ [SJPDē]. Litewski odpowiednik formalny *žalias staliukas* (*.stalas*) podkreśla tylko kolor stołu, a nie jego przeznaczenie. Znaczeniowo polskiej kolokacji odpowiada lit. wyrażenie *kortu stalas*, czyli ‘stół karciany’, por.: [...] *nuėjo prie kortų stalo* ‘[...] poszedł do stołu karcianego’ [DLKTe].

4.2. Nazwy obiektów i zjawisk naturalnych

Połączenia leksemów *zielony* / *žalias* z nazwami obiektów i zjawisk naturalnych obejmują następujące grupy:

- a) Gatunkowe i negatunkowe nazwy roślin, motywowane zieloną barwą: pol. ciemiernik zielony, ciemniżyca zielona, włośnica zielona, groszek zielony, winogrono zielone, cytryna zielona, papryka zielona — lit. *žaliasis čemerys*, *žaliažiedis čėras*, *žalioji šerytė*, *žalieji žirneliai*, *žaliosios vynuogės*, *žalioji citrina*, *žalioji paprika* i pod. [DLLKŽe; SFJP II, 833; NKJP; DLKT];
- b) Określenia kompleksów roślinności o charakterze naturalnym, jak i rekreacyjnym: pol. tereny zielone, zielone parki, zielone łąki, zielony las — lit. *žalios erdvės*, *žali parkai*, *žalios pievos*, *žalias miškas* i pod. [DLLKŽe; NKJP; DLKT];
- c) Nazwy i określenia substancji naturalnych, przede wszystkim minerałów: pol. zielone kryształy, zielony szmaragd (agat, malachit, ametyst, szafir, onyks) — lit. *žali kristalai*, *žalias(is) smaragdas* (*agatas*, *malachitas*, *ametistas*, *safyras*, *oniksas*). Zabarwienia minerałów w obydwu językach mogą służyć jako prototypy nazw niektórych odcieni koloru zielonego: pol. szmaragdowy, malachitowy, nefrytowy — lit. *smaragdo*, *malachito*, *nefrito atspalvio* i in. [NKJP; DLKT];
- d) Gatunkowe i negatunkowe nazwy zwierząt motywowane zieloną barwą całego zwierzęcia lub części jego ciała, większość z tych nazw zgodna jest w obu językach: pol. zielony krokodyl — lit. *žalias krokodilas*, pol. zielona żabka — lit. *žalia varlė*, pol. zielona papuga — lit. *žalia papūga*, pol. pasikonik zielony — lit. *žaliasis žiogas* (*Tettigonia viridissima*), pol. tarczyk zielony — lit. *žaliasis skydinukas* (*Cassida viridis*), pol. dzięcioł zielony — lit. *žalioji*

- meleta (*Picus viridis*), pol. żółw zielony — lit. žaliasis vėžlys (*Chelonia mydas*), pol. mamba zielona — lit. žalioji mamba (*Dendroaspis viridis*), pol. legwan zielony — lit. žalioji iguana (*Iguana iguana*) [DLLKŽe; SJPDē; SFJP II, 833; ISJP II, 1343; DLKŽe; LKŽe];
- e) Specjalną grupę semantyczną z komponentem zielony / žalias stanowią, jak się wydaje, nazwy i określenia zbiorników wodnych motywowane zielonym odcieniem wody: pol. zielone morze — lit. žalioji jūra, pol. Jezioro Zielone — lit. Žaliasis ežeras, pol. rzeka Zielona (lewostronny dopływ Oławy) — lit. Žalioji (upė) i in. Motywacja skojarzenia z zielenią w takich kontekstach może być niejednoznaczna: może ona zależeć od składu mineralnego wody lub od barwy dna zbiornika, pokrytego np. mchem, glonami itp., może też odnosić się do wody przejmującej odcień rosnących na brzegu rzeki czy jeziora drzew, których zielone gałęzie odbijają się w wodzie jak w lustrze.

W kontekście odcieni morza czy oceanu (por. pol. *zielone morze*, *zielone wody oceanu* — lit. *žalioji jūra*, *Atlanto vandenyno vanduo yra žalias*) przymiotniki *zielony* / *žalias* raczej nie kojarzą się z roślinnością jako prototypem tej nazwy. Zdaniem K. Waszakowej podobne określenia są motywowane odbijaniem, załamywaniem się światła w wodzie, konotując cechy takie jak ‘przejrzystość, przezroczystość’, a także ‘rozległość, bezkresność’ [Waszakowa 2000c, 230]. Moim zdaniem trzeba tu raczej upatrywać porównanie z odcieniami minerałów (które tu można uznać za wzorzec prototypowy), jak też z ich możliwością załamania i rozpraszania światła, przede wszystkim — z zabarwieniem *szmaragdu*. Świadczą o tym dość rozpowszechnione kolokacje (znane też innym językom), jak np. *szmaragdowa woda oceanu* — *smaragdo spalvos vandenynas* [NKJPe, DLKTe]. W polskich tekstach (np. w reklamach turystycznych) możliwe jest też porównanie odcienia morza z zabarwieniem *malachitu*: np. *malachitowe fale Morza Śródziemnego*. W litewskich źródłach nie udało mi się znaleźć określenia *malachito (spalvos)* w stosunku do wody morskiej.

Zarówno w języku polskim, jak i w litewskim zielony odcień wody może konotować nie tylko pozytywne skojarzenia, ale też ujemne, wskazując na to, że woda jest nieczysta, „kwitnąca#”, a nawet zgniła. Np. *zielona woda w studni* to zwykle ‘woda niezbyt czysta, nieprzezroczysta, o nieprzyjemnym zapachu’, też ‘woda w studni porośnięta mchem’ [Waszakowa 2000c, 228]. Kąpanie się w *zielonej*, „kwitnącej#” wodzie stawu lub jeziora jest nie tylko nieprzyjemne, ale wręcz niebezpieczne, ponieważ tzw. zakwit wody spowodowany jest przez namnażanie się glonów oraz szkodliwych dla zdrowia mikroorganizmów. W obu badanych językach *zielone* może być też bagno: pol. *zielony kożuch na bagnie* (žalias „kailiukas#” pelkių paviršiuje) . lit. *pelkė yra lyg žalias vulkanas* (bagno jest jak zielony wulkan) [NKJPe, DLKTe].

Zdaniem A. Gudavičiausa litewskie kolokacje *žalias vanduo* ‘zielona woda’, *žalia gelmė* ‘zielona głębia’, a nawet *žalios bangos* ‘zielone fale’ konotują też skojarzenie ze światem chtonicznym, z istnieniem w

takiej wodzie istot „nieczystych# związanych ze światem pozaziemskim [Gudavičius 2007, 39; 2009, 111]. Podobną opinię wypowiadają też polscy językoznawcy, por.: [Libera 1987, 126; Waszakowa 2000c, 229–230].

5. Zielony . żalias w charakterystyce człowieka

5.1. W opisach wyglądu

W opisach wyglądu człowieka badane przymiotniki tradycyjnie kojarzą się z kolorem oczu: pol. *zielone oczy* — lit. *žalias akys*. Jednak od niedawna nowe tendencje w modzie młodzieżowej poszerzyły zakres funkcjonowania zielonych odcieni w tej sferze, umożliwiając farbowanie na zielono włosów i paznokci, prawdopodobnie pod wpływem popularności filmów *fantasy*, przedstawiających istoty pozaziemskie. Można tu też wspomnieć o zielonych włosach i oczach rusałek lub nimf leśnych, będących oznaką już wspomnianego świata chtonicznego. Na związek zieleni z „zaświatami”, przede wszystkim — z tajemniczymi stworami świata umarłych mieszkającymi w bagnach lub jeziorach, wskazują też polskie wyrażenia *zielony wodnik / wodnik o zielonych oczach i włosach / wodnice i utopce przeglądały się w wodzie, czesząc zielone włosy* [Waszakowa 2000c, 229; por. też przytoczone wyżej zdanie litewskiego badacza A. Gudavičiusa — 2009, 111]. Prawdopodobnie wpływem takich właśnie skojarzeń można tłumaczyć konotacje ‘zwodniczości’, ‘tajemniczości’ czy ‘niebezpieczeństwa’ przypisywane *zielonym oczom* zarówno człowieka, jak i zwierząt.

Specjalnego komentarza wymaga frazeologizm *zielony ludzik* ‘kosmita, Marsjanin’ motywowany rzekomo zielonkawym odcieniem skóry przybyszy z kosmosu. Jednak w ostatnich latach — po aneksji Krymu przez Rosję — kolokacja jest częściej używana (zwłaszcza w liczbie mnogiej) jako potoczne określenie żołnierza-dywersanta w zielonym mundurze bez znaków przynależności do armii określonego państwa [WSJPe]. W tym nowym znaczeniu podobna kolokacja — *žalieji žmogeliukai* — pojawiła się też w języku litewskim (jak również w innych językach europejskich): *Vadinamieji „žalieji žmogeliukai# užima vis naujus miestus* (Tak zwane „zielone ludziki# zajmują coraz więcej miast).

5.2. Opisy stanów psychofizycznych

W obu językach zostało utrwalone skojarzenie zieleni z pewnymi stanami psychofizycznymi człowieka — z chorobą lub negatywnymi emocjami, mogącymi doprowadzić do zmiany zabarwienia skóry, która staje się chorobliwie błąda, o odcieniu zielonkawym. Por.: pol. *Aż zielony ze złości* (Net žalias iš pykčio) [SFJP II, 833] / *Wrócił zielony na twarzy, siny na plecach, z odbitymi nerkami* (Grįžo pažaliavęs, mėlynėmis nusėta nugara, atmuštais inkstais) [ISJP II, 1343] / *Powoli idź i żadnych sztuczek nie*

probój — *ostro powiedział [...] kierując lufę w stronę zielonego ze strachu bandyty* (Eik iš lėto ir net nebandyk gudrauti — griežtai įspėjo [...] nukreipdamas ginklą į pažaliavusį iš baimės banditą) [SJPDē]. Podobne przykłady w języku litewskim: *Vyras mano žalias iš pykčio* (Mój mąż aż zielony ze złości) / *Žalia, parsiuto boba* (Zielona ze zdenerwowania baba) [LKŽē]. Oba języki znają kolokację *zielona zazdrość* — *žalias pavydas* [NKJPe, DLKTe]. Podobne nacechowanie ma też litewski frazeologizm *žalia akyse* (dosłownie ‘zielono w oczach’), służący do opisu stanu słabości i choroby [LKŽē].

Na zmieniony z powodu negatywnych emocji odcień twarzy wskazują również czasowniki pochodne od *zielony* / *žalias* — pol. *pozieleniać* i lit. *pažaliuoti*: por. pol. *Zajęczał, posiniał, pozieleniał cały i upadł na ziemię, tarzając się z bólu* (Raitydamasis iš skausmo sudejavo, visas pažaliavo, pamėlynavo ir parkrito ant žemės) / *Rzecki pozieleniał z gniewu* (Žeckis pažaliavo iš pykčio) / [...] *na tę groźbę [...] pozieleniał z przestachu* ([...] pagrasinus [...] pažaliavo iš siaubo) [SJPDē] — lit. *Moterėlė net pažaliavo iš pasipiktinimo* (Kobieta nawet pozieleniała z oburzenia) / *Kai tik smuklininkas jį pamatė — visas pažaliavo iš pykčio* (Zobaczywszy go, karczmarz cały pozieleniał ze złości) [LKŽē].

A. Gudavičius w podobnych kontekstach i znów upatruje nawiązanie do świata chtonicznego, tłumacząc, że w stanie afektu lub zmęczenia człowiek przestaje wyglądać naturalnie, nabierając odcieni tajemniczych zaświatów [Gudavičius 2009, 113]. Zgadza się to z opinią Z. Libery, uważającego, że w mitologii bałtosłowiańskiej chłodna ZIELEŃ często jest przeciwstawiana CZERWIENI kojarzonej przede wszystkim ze światem ziemskim, ludzkim, z krwi i kości [Libera 1987, 126].

6. Rozszerzenia znaczeń prototypowych

Prototypowe odniesienia nazw zieleni (przede wszystkim do roślin i ich części) stają się wyjściowe dla wielu znaczeń wtórnych, metonimicznych lub metaforycznych.

6. 1. Konotacje wspólne obu językom

6.1.1. Konotacja żywotności i odrodzenia

W połączeniu z nazwami roślin omawiane leksemy *zielony* / *žalias* rozwijają też znaczenie ‘świeży, soczysty, żywy, tzn. nie suchy, nie żółkły’, por. pol. *zielone pędy, zielona odrośl* — lit. *žali daigai, žali ūgliai*. W odniesieniu do świeżych roślin lub świeżej, niesuszonej paszy używane są połączenia: pol. *mieszanka zielona, zielona pasza (karma)* — lit. *žalieji pašarai*. Ten sam element znaczeniowy obserwujemy też w kolokacjach pol. *zielona trawa, zielone gałązki* — lit. *žalia žolė, žalios šakelės*, które mogą nie tylko oznaczać trawę lub gałązki zielonego koloru, ale też występować jako symbol odrodzenia, żywotności, zdrowia i siły. Zgodnie z wierzeniami ludowymi zielone drzewko lub gałązka używane w wielu

obrzędach i rytuałach pobudzają do życia, przekazują żywotne siły oraz zabezpieczają przed działaniem złych i nieczystych sił [Libera 1987, 125]. Podobną motywację ma polska kolokacja *Zielone Świąta* (*Świątki*) na określenie Świąta Zesłania Ducha Świętego (lit. *Sekminės*): według tradycji na czas tych świąt przyozdabiano domy i świątynie zielonym tatarakiem lub zielonymi gałązkami drzew [Waszakowa 2000c, 224].

Młoda, świeża roślinność kojarzy się przede wszystkim z wiosną, kiedy świat znów budzi się do życia, a wszystko wokół zaczyna się zielenić. Jak trafnie zauważa R. Tokarski, zieleń trawy czy drzew w pełni lata wydaje się czymś bardzo typowym, a więc nikogo nie zaskakuje, natomiast zieleń długo oczekiwanej wiosny jest pierwszą oznaką odradzania się życia, a jednocześnie symbolem siły, żywotności i nadziei konotowanych nazwami tej barwy [Tokarski 2004, 150–151]. Prawdopodobnie z tego powodu radosny stan emocjonalny, jakiego doznajemy właśnie wiosną, wyraża specyficzna polska frazą *zielono mi* ‘jestem wesoły, szczęśliwy, pełny nadziei’. Podobny rozwój semantyczny można upatrywać też w niektórych litewskich wyrażeniach z przysłówkiem *žaliai* przybierającym w nich znaczenie ‘przyjemnie, beztrosko’, np. *Visą amžią linksmai, žaliai gyveno ...* (Przeżył swój wiek wesoło, beztrosko ...) [LKŽe].

6.1.2. Konotacja ‘niedojrzały’ > ‘niedoświadczony, młody’

W stosunku do prototypu — roślin i ich części — w obydwu językach obserwujemy też zawężenie znaczenia do: ‘odnoszący się do roślin, owoców niedojrzałych (tzn. nie nadających się do jedzenia)’: por. pol. zielone banany, pomidory — lit. *žali bananai, pomidorai* itp. Przykłady ze słowników polskich: [...] wisiało kilka wątłych pomidorków, jeszcze zielonych ([...] kabėjo keletas menkų, dar žalių pomidoriukų) [WSJPe]; kwaśne, zielone jabłka (*rūgštūs, žali obuoliai*) [ISJP II, 1343]; w języku litewskim: *Obaliai da žali* — *da apsirgsi nuo tų žaliūkų* (Jabłka są jeszcze zielone, mogą ci zaszkodzić), *Vaikai žalias praryja braškes* (Dzieci połykają zielone truskawki) [LKŽe].

Skojarzenie zieleni z niedojrzałymi owocami rozwija dalsze konotacje — młodości, niedojrzałości, braku doświadczenia. Przejawia się to w kolokacjach i frazeologizmach, w których leksemy zielony / *žalias* odnoszą się do ludzi młodych lub niedoświadczonych (odznaczających się brakiem wiedzy), np. pol. zielona młodość — lit. *žalioji jaunystė*, pol. być zielonym z czegoś — lit. *būti žaliai kažkurioje srityje*, pol. nie mieć o czymś zielonego pojęcia — lit. *neturėti apie ką nors žalio supratimo*. [SFJP II, 833; SJPDē; LKŽe]. W obu językach strukturalnie podobne wyrażenia — pol. (mieć) zielono w głowie / lit. *žalia galvoje* — używane są w stosunku do człowieka infantylnego, niepoważnego, nieodpowiedzialnego: pol. Trzydzieści lat i zielono w głowie! Zupelny wstyd! (Trisdešimt metų, o galvoje žalia! Tiesiog gėda!) — lit. *Jam dar galvoj žalia* (W głowie ma jeszcze zielono) [NKJPe; LKŽe]. Jednak w polskim ten frazeologizm może też oznaczać ‘być radosnym, wesołym’, czego nie obserwujemy w litewskim, por. pol. Zielono mam w głowie i fiołki w niej kwitną, K. Wierzyński, „Zielono mam w głowie” (‘Mano galvoje yra „žalia# ir

žydi žibuoklės'). Semantycznie się różnią też takie strukturalnie bliskie kolokacje, jakimi są pol. zielone lata 'lata młodości' i lit. žalias dienos 'przyjemne dni (lata)', 'beztroskie życie' (dosłownie: „zielone dni#”). [WSJPe; LKŽe]. Dalszy rozwój semantyczny odbija się w litewskich frazeologizmach žalioji varna (dosł. „zielona wrona#”) i žalio medžio ablius (dosł. „strugarka do zielonego drewna#”) o znaczeniu 'niedojda, niedołęga', którego nie zna pol. zielony.

6.1.3. Konotacje 'ekologiczny', 'zdrowy', 'naturalny'

Przymiotniki zielony / žalias mogą być używane również w funkcji substantywnej na określenie 'osoby walczącej o ochronę przyrody, ekologii'. Znaczenie to ujawnia się między innymi w kolokacjach: pol. Ruch Zielonych, Partia Zielonych — lit. Žalių judėjimas, Žalių partija. Inne przykłady: pol. Wszelkie organizacje, których celem jest szeroko rozumiana ochrona przyrody, nazywane są ruchem ekologicznym lub ruchem zielonych (Visos organizacijos, kurių tikslas — plačiai suprantama gamtos apsauga, vadinamos ekologiniu arba žalių judėjimu) [WSJPe]; lit. Papasakokime apie Žalių judėjimą ir jų siekius (Porozmavijamy o ruchu Zielonych i ich celach [DLKTe]).

Konotacje 'ekologiczny (zdrowy)' oraz 'walczący o ekologię' przejawiają się też w związkach typu: pol. zielona turystyka — lit. žaliasis turizmas 'ekoturystyka'; pol. zielona energia — lit. žalioji energija #energia z ekologicznych źródeł odnawialnych, niewymagających zasobów naturalnych# i pod. W języku litewskim możliwa jest również kolokacja žaliasis produktas [Vladarskienė 2014, 3–8], której w polskim odpowiadają raczej związki produkt naturalny (ekologiczny).

Podobny element semantyczny występuje też w związkach zielona linia — žalioji linija o wspólnym znaczeniu 'linia produktów ekologicznych'; jednak w polszczyźnie taka kolokacja może mieć też znaczenie 'sezonowa linia autobusowa łącząca centrum miasta z terenami rekreacyjnymi' (sezoninis autobuso maršrutas į užmiestį), czego nie znajdujemy w litewskim.

Semantycznie bliskie są polskie i litewskie związki: pol. zielona strefa, tereny zielone — lit. žalieji plotai, pol. zielone płuca miasta — lit. žalieji miesto plaučiai. W polskim rozpowszechniony jest frazeologizm wybrać się (wyjechać, wyruszyć itp.) na zieloną trawkę (lit. 'išvažiuoti į užmiestį'). K. Waszakowa zaznacza, że podobne wyrażenia zawierają element 'miejsce, gdzie można dobrze odpocząć' [Waszakowa 2000c, 228]. Z kolei R. Tokarski zauważa, że są w nich ujawnione preferencje mieszkańców miast „traktujących przyrodę jako ucieczkę od zgiełku i zmęczenia” [Tokarski 2004, 149]. Nietypowy rozwój semantyczny (nieznany językowi litewskiemu) obserwujemy w ironicznym polskim powiedzeniu pójść na zieloną trawkę 'zostać zwolnionym z pracy' [WSJPe].

6.1.4. Konotacja 'swoboda poruszania się' > 'priorytety'

W pewnych kontekstach leksemy zielony / žalias występują w znaczeniu, które można określić jako 'taki, który pozwala na swobodę poruszania się'. Można tu zaliczyć takie związki jak: pol. zielone światło — lit. žalia šviesa 'priorytet (też w ruchu ulicznym), pozwolenie na jakąś działalność'; pol. zielona fala — lit. žalioji banga 'system zsynchronizowanych sygnałów, które, świecąc się na zielono, pozwalają pojazdom przejechać bez zatrzymywania się', pol. zielony korytarz — lit. žaliasis koridorius 'specjalny pas ruchu na granicy dla podróżnych, którzy nie przewożą towarów podlegających zgłoszeniu celnemu' [WSJPe; LKŽe; LRTBe].

Jak słusznie zaznacza A. Gudavičius, jako wzorzec prototypowy dla znaczenia 'swobodne poruszanie się' posłużyć mógł zielony sygnał świetlny ruchu drogowego [Gudavičius 2009, 109]. W ten kontekst wpisują się wspomniana wyżej zielona karta (lit. žalia korta) 'dokument umożliwiający cudzoziemcowi legalne życie i pracę w Stanach Zjednoczonych' oraz litewska kolokacja žalioji gatvė 'ulica otwarta dla ruchu'. Natomiast polski związek przechodzić przez zieloną granicę konotuje nie tylko wolność przemieszczenia się, ale też możliwość nielegalnego przejścia przez granicę.

6. 2. Konotacje (bardziej) charakterystyczne dla języka litewskiego

Analiza pokazuje, że spektrum semantyczne lit. žalias jest nieco szersze niż w przypadku pol. zielony. Typowym dla litewskiego terminu (w odróżnieniu od polskiego) jest znaczenie 'nieprzetworzony, w surowym stanie'. Oprócz tego lit. žalias rozwija nieznane polszczyźnie konotacje 'silny, mocny' i 'ozdobiony, ładny', które podkreślają pozytywną wartość obiektu.

6.2.1. Konotacja 'surowy, nieprzetworzony'

Ze wspólnych dla obu języków znaczeń 'świeży' i 'niedojrzały' wywodzi się kolejne ogniwo rozwoju semantycznego — znaczenie 'nieprzetworzony, w surowym stanie'. Jest ono o wiele bardziej charakterystyczne dla języka litewskiego, w którym przymiotnik žalias tworzy połączenia o wskazanej semantyce z wieloma nazwami obiektów: žalias vanduo 'woda nieuzdatniona, niegotowana', žalias pienas 'surowe mleko', žalias spiritas 'spirytus surowy', žalia mėsa 'surowe mięso', žalios plytos 'cegła surowa' itp. [DLKTe; LKŽe]. W polskim natomiast konotacja ta ujawnia się wyłącznie w przestarzałym wyrażeniu specjalistycznym (garbarskim) zielona skóra '(garb.) skóra niewyprawiona' [SSRS 144] (por. lit. žalia oda 'to samo').

6.2.2. Konotacja 'silny, mocny'

Jako dowody żywotności w języku litewskim metaforycznego znaczenia 'silny, mocny' mogą posłużyć następujące przykłady z komponentem *žalias*. *Jauna, žalia merga buvo, apsirgo ir pamirė* (Młoda, silna była dziewczyna, ale pochorowała się i zmarła); *Lyg viesulo sūkuryš į kambarį įlekia jaunas, žalias vyras* (Młody, silny mężczyzna wleciał do pokoju jak huragan), *Žalias būtų vyras, kad būtų su akia* (Byłby to mocny chłop, gdyby miał oko) [LKŽe]. Trzeba się zgodzić z A. Gudavičiumsem, który uważa, iż nowa semantyka oparta jest na skojarzeniu z żywotnością i mocą bujnej roślinności. Polskie źródła takich znaczeń nie notują.

6.2.3. Konotacje 'ozdobiony', 'ładny', 'przyjemny'

W wielu litewskich kontekstach z komponentem *žalias* przejawiają się metaforyczne znaczenia 'ozdobiony', 'ładny' oraz 'przyjemny', por. lit. *Vilniaus mieste žali bromai, tai žaliejie bromai* (W Wilnie to ładne bramy, takie ładne bramy); [...] *pasodino už žalio staluzio* ([...] posadzili przy ozdobionym stole); *Gera, gyvenimas toks žalias, toks šviesus...* (Jak to dobrze, życie jest takie ładne, radosne...); *Noriu viena pagyvent žaliai* (Chce mi się pomieszkać samej, dla własnej przyjemności) [LKŽ]. Znaczenie 'przyjemny, bez troski' przejawia się też we wspomnianym wyżej frazeologizmie *žalios dienos* 'przyjemne, bez troskie życie' (dosłownie: „zielone dni#”), np. *Jau, vaikai, kaip čia tau y[ra] žalios dienos, kaip nėkur* (Ależ, dziecko, jak ci tutaj dobrze się żyje, jak nigdzie więcej). Można przypuszczać, że podobny rozwój znaczenia w języku litewskim (jak i w przypadku polskiego frazeologizmu *zielono mi* 'jestem wesoły, pełny nadziei') motywowany jest pięknem wiosennej zieleni konotującej radość, nadzieję i optymizm.

7. Podsumowanie

Przeprowadzone badania ujawniły, że w obu językach barwa zielona interpretowana jest przede wszystkim jako kolor trawy lub innych roślin, jednak dla niektórych odcieni zieleni za wzorzec prototypowy uznać można zabarwienie minerałów (przede wszystkim szmaragdu i malachitu). Na innej zasadzie rozwinęło się znaczenie 'umożliwiający swobodny ruch, dający priorytety' oparte na skojarzeniu z zielonym sygnałem świetlnym ruchu drogowego. Wspólne odniesienia prototypowe wyraźnie motywują podobne wartości symboliczne, konotacje semantyczne i kulturowe oraz związane z nimi funkcje metaforyczne omawianych nazw.

Pol. *zielony* i lit. *žalias* mają porównywalne zakresy użycia oraz rozwijają dosyć zbieżne znaczenia konotacyjne, których jednak w języku litewskim jest nieco więcej. W obydwu językach prototypowe skojarzenie z zielenią roślinną rozwija następujące znaczenia konotacyjne: 'młody', 'niedojrzały', 'niedoświadczony', 'zdrowy, ekologiczny'. Zarówno w

polskim, jak i w litewskim niektóre odcienie zieleni mogą konotować nie tylko nacechowanie pozytywne, ale też ujemne, oparte na skojarzeniu ze światem pozaziemskim, chtonicznym lub też z chorobą i śmiercią. Natomiast charakterystyczne dla lit. *žalias* konotacje ‘surowy, nieprzetworzony’ oraz ‘ładny’, ‘przyjemny’ w stosunku do pol. *zielony* przejawiają się raczej sporadycznie. Wyłącznie w języku litewskim występuje konotacja ‘silny, mocny’. Trzeba więc uznać, iż spektrum semantyczne nazwy litewskiej jest nieco szersze niż jej odpowiednika polskiego.

Odniesienia prototypowe tworzą następujące łańcuchy konotacyjne:

- ‘kolor młodych liści/ trawy’ > ‘zielony’ > ‘świeży’ > ‘żywotny, ‘odradzający się’ > ‘mocny, zdrowy (ekologiczny)’ > ‘wesoły, radosny, przyjemny’;
- ‘kolor niedojrzałych owoców’ > ‘zielony’ > ‘niedojrzały’ > ‘młody, niedoświadczony’;
- ‘kolor szmaragdu (malachitu i pod.)’ > ‘odpowiedni odcień zieleni’ > ‘odpowiedni odcień wody (najczęściej morskiej)’;
- ‘zielone światło drogowe’ > ‘to, co umożliwia swobodny ruch’ > ‘to, co daje priorytety’.

Znaczna część analizowanych przykładów to połączenia swobodne, czasem też okazjonalne. Kontekstowe użycia słów nie są jednak przypadkowe — podobnie jak połączenia utrwalone są one wykładnikami ustabilizowanych konotacji. Świadczy to o potencjale semantycznym przedstawionych terminów kolorystycznych.

Słowniki i korpusy

DLKTe — *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*, <http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/> (15.04.2022).

DLKŽe — KEINYS, S. (red.). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Wersja elektroniczna, <https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/> (15.04.2022).

DLLKŽe — VAITKEVIČIŪTĖ, V., 2003. *Didysis lenkų-lietuvių kalbų žodynas*. T. I–II. Marijampolė: Eurolingvo. Wersja elektroniczna, <https://ekalba.lt/lenku-lietuviu-kalbu-zodynas/apie/PL-LT%20Apie%20%C5%BEodyn%C4%85> (15.04.2022).

ISJP — BAŃKO, M. (red.), 2000. *Inny słownik języka polskiego PWN*. T. I–II. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

LKŽe — NAKTINIENĖ, G. (red.). *Lietuvių kalbos žodynas*. Wersja elektroniczna, <http://www.lkz.lt/> (15.04.2022).

LRTBe — *Lietuvos Respublikos Terminų bankas*, <http://terminai.vlkk.lt/> (15.04.2022).

NKJPe — *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, <http://nkjp.pl/> (15.04.2022).

SEBr — BRÜCKNER, A., 1927 (1996). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza, Warszawa: Wiedza Powszechna.

- SEJL — SMOCZYŃSKI, W., 2007. *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. Wilno: Uniwersytet Wileński.
- SFJP — SKORUPKA, St., 1993. *Słownik frazeologiczny języka polskiego*. T. I–II. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- SJPDe — DOROSZEWSKI, W. (red.), 1958–1969. *Słownik języka polskiego PWN*. T. I–XI. Wersja elektroniczna, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/> (15.04.2022).
- SSRS — ŻURAWSKA-CHASZCZEWSKA, J., 2010. *Słownik słownictwa rzemiosł skórzanych*. Poznań: Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu.
- WSJPe — ŻMIGRODZKI, P. *Wielki słownik języka polskiego*. Wersja elektroniczna, <http://www.wsjp.pl/> (15.04.2022).
- BERLIN, B., KAY, P., 1969. *Basic Color Terms. Their Universality and Evolution*. Berkeley: University of California Press.
- GUDAVIČIUS, A., 2007. Žalia spalva lietuvių kalboje, *Filologija*, 12. 35–43.
- GUDAVIČIUS, A., 2009. *Etnolingvistika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- LIBERA, Z., 1987. Semiotyka barw w polskiej kulturze ludowej i w innych kulturach słowiańskich, *Etnografia Polska*, XXXI(1). 115–137.
- MOSZYŃSKI, K., 1967. *Kultura ludowa Słowian*. T. 2. Warszawa: Książka i Wiedza.
- NARLOCH, A., 2016. Postrzeganie i kategoryzacja barw (świat ludzi i zwierząt), *Scripta Neophilologica Posnaniensia*, XVI. 69–83.
- TEODOROWICZ-HELLMAN, E., 2000. «Zielony» i «niebieski» w języku polskim w porównaniu z «grön» i «blå» w szwedzkim. In GRZEGORCZYKOWA, R., WASZAKOWA, K. (red.). *Studia z semantyki porównawczej. Nazwy barw. Nazwy wymiarów. Predykaty mentalne*. Część I. Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, 73–92.
- TOKARSKI, R., 2004 (1995). *Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- VLADARSKIENĖ, R., 2014. Kas gali būti žalias?, *Gimtoji kalba*, nr. 2. 3–8.
- WASZAKOWA, K., 2000a. Podstawowe nazwy barw i ich prototypowe odniesienia. Metodologia opisu porównawczego. In GRZEGORCZYKOWA, R., WASZAKOWA, K. (red.). *Studia z semantyki porównawczej. Nazwy barw. Nazwy wymiarów. Predykaty mentalne*. Część I. Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, 17–28.
- WASZAKOWA, K., 2000b. Struktura znaczeniowa podstawowych nazw barw. Założenia opisu porównawczego. In GRZEGORCZYKOWA, R., WASZAKOWA, K. (red.). *Studia z semantyki porównawczej. Nazwy barw. Nazwy wymiarów. Predykaty mentalne*. Część I. Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, 59–72.
- WASZAKOWA, K., 2000c. Konotacje semantyczne i kulturowe polskiej nazwy barwy zielonej i jej odpowiedników w języku ukraińskim, szwedzkim i wietnamskim, *Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury*, 12. 221–232.
- WIERZBICKA, A., 1990. The Meaning of Color Terms: Semantics, Culture, and Cognition, *Cognitive Linguistics*, 1. 99–149.

- WIERZBICKA, A., 1996. *Semantics. Primes and Universals*. Oxford: University Press.
- WIERZBICKA, A., 1999. Znaczenie nazw kolorów i uniwersalia widzenia. In WIERZBICKA, A. *Język — umysł — kultura*. Warszawa: PWN, 405–449.
- ZIELIŃSKI, CH., 1960. *Sztuka sakralna*. Poznań: Księgarnia Św. Wojciecha.
- ZURA, A., 2004. Prototypizacja i kategoryzacja w polu semantycznym barwy zielonej: (na przykładzie „Krzyżaków# Henryka Sienkiewicza i „Proti všem# Alojzego Jiráskaa), *Bohemistika*. R. 4(2), 105–120.

Notatka

- 1 Nauka już dosyć dawno ustaliła, że człowiek odbiera kolory inaczej niż inne ssaki, zob. np. [Narloch 2016].
- 2 Tokarski [2004 (1995)] rozpatruje nazwy barw z punktu widzenia ich prototypów i znaczeń konotacyjnych, uwzględniając zarówno konotacje systemowe, jak i tekstowe, czyli indywidualne. Celem Waszakowej jest wskazanie — poprzez analizę łączliwości — poszczególnych sfer semantycznych, do jakich nazwy barw są odnoszone, a także porównanie konceptualizacji danego wycinka spektrum w różnych językach [Waszakowa 2000a, 2000b].
- 3 Jako nieliczne prace poświęcone porównaniu polskich nazw zieleni z materiałem innych języków wymienić warto: [Teodorowicz-Helman 2000; Waszakowa 2000c; Zura 2004].
- 4 Jezus Chrystus jest „nadzieją świata# i dlatego w ikonografii Matki Boskiej z Dzieciątkiem przysługuje Jemu zielony kolor. Zielone suknie Najświętszej Marii Panny przypominają o niezniszczalności jej ciała w grobie [Libera 1987, 125; Zieliński 1960, 471].
- 5 Z tego samego rdzenia wywodzą się też słowiańskie i bałtyckie nazwy koloru żółtego, między innymi pol. *żółty* i lit. *geltonas* [ibidem].
- 6 Tu i dalej podaję w nawiasach swoje tłumaczenie przykładów w obu językach.

Información adicional

Viktorija Ušinskienė: doktor nauk humanistycznych, docent w Centrum Polonistycznym Uniwersytetu Wileńskiego.

Viktorija Ušinskienė: PhD (Humanities), Assoc. prof. of the Polish Studies Center of Vilnius University.

Viktorija Ušinskienė: humanitarinių mokslų daktarė, Vilniaus universiteto Polonistikos centro docentė.